

WAT WE KUNNEN LEREN VAN **UBUNTU**

IK BEN OMDAT WIJ ZIJN

Corona zaait verdeeldheid. Over mondkmaskers, vaccins en de maatregelen. En dat is jammer. Tijd voor ubuntu. Deze Zuid-Afrikaanse filosofie vertrekt vanuit het idee dat het geluk van de mensen om je heen onlosmakelijk verbonden is met dat van jou.



Er is een woord in Zuid-Afrika ... ubuntu', zei Obama op de begrafenis van Zuid-Afrikaanse antiapartheidsstrijder Nelson Mandela. Gejuich barstte los. Hij had een eeuwenoude schat van het volk aangeraakt. Ubuntu. Een Zoeloe-woord, dat betekent: een mens is een mens omdat er andere mensen zijn. Ofwel: ik ben omdat wij zijn. Een manier van denken en leven die Afrikaanse landen ten zuiden van de Sahara typeert. Aan de basis ligt een solidair wij-gevoel, en een diep geloof dat we allemaal verbonden zijn. 'Daarin ligt meteen het verschil met ons westerse, individualistische denken, dat steunt op de woorden van 17de-eeuwse filosoof Descartes: ik denk dus ik ben', vertelt Annette Nobuntu Mul, die haar hele leven onderzoek deed naar ubuntu en er een boek over schreef. 'We gaan ervan uit dat we los van elkaar staan, en dat zorgt voor verdeeldheid en strijd. Ubuntu gaat over iets doen omdat dat het beste is voor de groep, vanuit diep vertrouwen dat iedereen daar beter van wordt.'

IK ZIE JOU

De Amerikaanse fotograaf James Clear haalt op zijn blog *How to Be Happy: A Surprising Lesson on Happiness from an African Tribe* een anekdote aan van een antropoloog die een Afrikaanse etnische groep bestudeerde. Die antropoloog zette een fruitmand onder een boom en verzamelde de kinderen. 'Als ik 'start' zeg,

rennen jullie naar de boom. Wie er het eerst is, krijgt het fruit', vertelde hij hen. Op zijn startschot pakten de kinderen elkaars hand en liepen ze samen op de boom af. De antropoloog vroeg verbaasd waarom ze dat deden. Nu moesten ze het fruit delen. Een meisje zei: 'Hoe kan een van ons gelukkig zijn als alle anderen droevig zijn?' Dat is ubuntu. 'In Zuid-Afrika zegt men daarom niet 'hallo' maar 'sawubona': ik zie jou', zegt Annette Nobuntu Mul. 'De ander zegt 'sikhona': hier ben ik. Ubuntu gaat uit van verbondenheid. Ook met alle voorgaande én toekomstige generaties. Sawubona, ik zie jou, wil daarom ook zeggen: ik, mijn voorouders en nog ongeboren kinderen, kleinkinderen en achterkleinkinderen zien jou. Ik zie jou in de stroom van het bestaan.'

HELP DE DIEF

Onze cultuur daarentegen steunt op schuld en straf: mensen die iets fout doen, worden gestraft. Wie steelt, gaat naar de gevangenis. Culturen die uitgaan van ubuntu focussen zich eerder op vergeving. De expert geeft een voorbeeld: 'Ik was in Zuid-Afrika toen een man maiskolven stal. Daarop kwam er een dorpsraad bijeen. De dorpsleider vroeg om ieders mening, en na anderhalf uur beraad besloot hij: de man had gestolen van zijn gemeenschap en had niet om hulp gevraagd toen hij het moeilijk had. 'Maar', zei hij, 'de misdaad van de hoog-

'Ubuntu gaat over iets doen omdat dat het beste is voor de groep'

ste orde komt ons toe. Want wij hebben niet gezien dat hij hulp nodig had. Wat kunnen wij doen zodat dit nooit meer gebeurt? En wat kan de man teruggeven aan de gemeenschap om zijn misdaad goed te maken?' 'Ik sprak ooit een zwarte man die jaren door westerlingen gefolterd was tijdens het apartheidsregime', vervolgt de expert. 'Ik vroeg hem hoe het kwam dat hij zo aardig was tegen mij. Waarom hij witte mensen niet haatte. Hij wees naar een groepje kinderen. 'Als wij vechten, vernielen we hun toekomst', zei hij. Het idee dat je individuele handelen ondergeschikt is aan dat van de groep, dat is ubuntu.'

GEVEN AAN HET GEHEEL

Hoe integreer je nu ubuntu in je dagelijkse leven? Eigenlijk hoeven we het niet ver te zoeken: in deze coronatijd worden we allemaal in een ubuntu-mindset 'gedwongen', met een hoop protest tot gevolg. 'Logisch, vanuit onze individualisme', zegt de expert. 'Je hoort mensen zeggen dat een vaccin voor hen niet hoeft, omdat ze jong en gezond zijn. Misschien is die persoon voor een kwetsbare wél een tikkende tijdbom. Wij zien een lockdown als een beperking van onze vrijheid, terwijl ubuntu het zou zien als een beschermende maatregel voor de groep. Daarom zeggen ze in Zuid-Afrika: *you go the extra mile for the sake of others*'. Dan ben je niet langer deelnemer, maar deelgever. 'Een 'deelnemer' neemt zijn deel. Een deelgever geeft aan het geheel waar hij zelf onderdeel van is.'

DE EXPERTS



Annette Nobuntu Mul, grondlegger van de Ubuntu Society, auteur van het boek *Opzoek naar Ubuntu*, ubuntusociety.nl



Dr. Ivo Ngade, medisch antropoloog aan de UGent en de Universiteit van de Vrijstaat in Zuid-Afrika

>> SAMEN BESLISSEN

Als ubuntu ons iets leert, is het dat we elkaar nodig hebben. Nobuntu Mul: 'We moeten erkennen dat we complexe vraagstukken zoals de klimaatcrisis of de pandemie niet opgelost krijgen vanuit individualisme en vergelding. Wel vanuit samenhang en dialoog.'

Dat we het kunnen, bewees de Klimaatconferentie van Parijs in 2015. Daarin bereikten de bijna tweehonderd deelnemende landen een bindend klimaatakkoord om de opwarming van de aarde te beperken. 'Er werd toen, bewust of niet, het ubuntu-principe van de betrokken besluitvorming toegepast', merkt Nobuntu Mul op. 'Daarin deelt iedereen zijn mening, en kom je door middel van dialoog tot een compromis waartegen geen enkele partij een fundamenteel bezwaar heeft. Dat is niet hetzelfde als democratie, waarin de meerderheid wint en er altijd een groep mensen ontevreden én ongehoord achterblijft.' Dat duurt toch veel te lang, denk je mis-

schien. Maar het kan, omdat je vertrekpunt niet je eigen achterban, maar de beste uitkomst voor de gemeenschap is. Of om het met Mandela's woorden te zeggen: 'Als je snel wil gaan, ga alleen. Als je ver wil gaan, ga samen.'

GEEN JALOEZIE MEER

Aan ubuntu worden ook gezondheidsvoordelen toegeschreven. Medisch antropoloog Ivo Ngade: 'Europeanen zouden deze filosofie kunnen inzetten als hulpmiddel tegen stress en depressie, waar het gevoel er alleen voor te staan vaak een van de belangrijkste oorzaken is. Mensen zijn sociale wezens. We leven al zo lang in groepsverband.' Naast elkaar leven heeft daarom een grotere impact dan we meestal zelf beseffen.

'Een verbonden samenleving zorgt voor minder zelfdoding'

Volgens het 'structureel functionalisme', een stroming in de sociologie, kan een samenleving alleen in evenwicht zijn als alle onderdelen verbonden zijn. Een gebrek aan samenhang zou zorgen voor conflict, geweld en een hoog zelfdodingscijfer. Ivo Ngade: 'Vanuit dat oogpunt is leven als een hechte community beter. En zeg nu zelf: hoe kan je medemens steunen nu niet bijdragen aan je welzijn? Ik raad daarom aan om ubuntu te gebruiken in het beleid van woon-zorgcentra, voor andersvaliden of mensen met een verslaving.' Tot slot zorgt ubuntu voor minder jaloezie. 'Vanuit ubuntu is iedereen één, en komt het geluk van een ander ook jou ten goede. Er is dus geen plaats voor jaloezie. Anderen kwetsen wordt zeldzaam en daardoor is er niets om te wreken.' ■

INTEGREER UBUNTU IN JE LEVEN

Annette Nobuntu Mul: 'Wil je meer ubuntu in je leven, pas dan het ezelsbruggetje 'epos' toe. In het Nederlands het woord voor een heldendicht, in het Zuid-Afrikaans het woord voor e-mail. (lacht)'

• **Existentie en Ethiek.** 'Vergeef jezelf voor grote en kleine dingen. Hoe kan je met al die stemmetjes in je hoofd tot een besluitvorming komen waarbij je ze allemaal erkent? Je emoties een plek geven en je eigen pijn erkennen dat is de eerste stap.'

• **Privé en Persoonlijk Professioneel.** 'Hoe kan je handelen in het belang van je dierbaren? Pas betrokken besluitvorming toe in je gezin. Geef je kinderen bijvoorbeeld inspraak. Of vraag jezelf af wat je nodig hebt om iemand te vergeven. Wat kan je doen om tot een vreedzame oplossing te komen?'

• **Organisatie en Ondernemerschap.** 'Dit slaat op je werk. Hoe draag je met je werk bij aan het omgaan met elkaar en de aarde? Hoe toon jij leiderschap vanuit ubuntu? Hoe ga je om met collega's?'

• **Samenleving en Sustainability.** 'Dragen jouw daden bij aan de samenleving? Welke voorouder wil je zijn voor volgende generaties?'

